

Türkiye ve Sosyal Demokrasi Üzerine Bir İnceleme: Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP)

Sedanur KARAKOÇ*

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de sosyal demokrasi deneyimi, 12 Eylül Darbesi sonrası siyasi faaliyetlerin serbest bırakılması ile CHP tabanına sahip çıkarak, sosyal demokrat ilkelere bağlı bir parti olan Sosyal Demokrasi Partisi ve politikaları üzerinden mercek altına alınacaktır. Türkiye’de sosyal demokrasi altın çağını 1980’li yıllarda yaşamaya başlamıştır. Ülke tarihinde resmi olarak ilk kez sosyal demokrasinin bir parti ismi ile siyaset sahnesine çıkması, kuruluşunun gerçekleştiği siyasi konjonktür, yaşadığı zorluklar, ekonomik ve sosyal politikaları ve son olarak Halkçı Parti ile birleşmesi sonucunda siyaset sahnesinden eski adı ile çekilerek SHP adı ile var oluşuna yer verilecektir. Batılı anlamda bir sosyal demokrasiyi benimseyen parti, toplumun tüm kesimleri için adalet, eşitlik ve özgürlüğü savunmuştur. Türk siyasi hayatında çok kısa bir dönem yer almış olan SODEP, sosyal demokrat politikaları benimsemesinin yanı sıra bu dönem de kapalı olan CHP’nin devletçilik, laiklik gibi pek çok ilke ve politikasına sahip çıkan bir siyasi parti haline geldi. Bu durum parti için çeşitli eleştirilere neden olsa da SODEP savunduğu ilkeler ve uyguladığı politikalar ile Türkiye’de sosyal demokrasi anlayışına büyük katkılar sağlamıştır.

Anahtar Sözcükler: Siyasi Parti, Sosyal Demokrasi, Sosyal Demokrat Partiler, Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP).

*YL Öğrencisi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, E-mail: sedakarakoc9@gmail.com

KARAKOÇ, Sedanur (2022). Türkiye ve Sosyal Demokrasi Üzerine Bir İnceleme: Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP). *Akademik Açı*, 2(1), s. 38-64

An Analysis of Turkey and Social Democracy: Social Democracy Party (SODEP)

Abstract

In this study, the experience of social democracy in Turkey will be scrutinized through Social Democracy Party and its policies, which is a party that adheres to social democratic principles by protecting the CHP base after the release of political activities following the September 12th Coup. The golden age of social democracy in Turkey began in the 1980s. As a result of the first official appearance of social democracy on the political scene under the name of a party in the history of the country, the political conjuncture in which its establishment took place, the difficulties experienced, its economic and social policies, and finally its merger with the HP, it withdrew from the political scene with its old name and continued its existence under the name of SHP. Adopting a social democracy in the western sense, the party advocated justice, equality, and freedom for all segments of society. SODEP, which had a very short period in Turkish political life, became a political party that embraced many principles and policies of the CHP, which was closed during this period, such as statism and secularism, as well as adopting social democratic policies. Although this situation caused various criticisms for the party, SODEP contributed to the development of social democracy in Turkey with the principles it advocated and the policies it implemented.

Keywords: Political Party, Social Democracy, Social Democrat Parties, Social Democracy Party (SODEP).

Giriş

Türkiye’de sosyal demokrasiden söz açıldığında ilk akla gelen parti Cumhuriyet Halk Partisi olsa da sosyal demokrasi 1960’lı yıllarda Türkiye İşçi Partisi ile başlayarak Halkçı Parti, SODEP, SHP gibi partiler ile devam etti. (Bezci, 2010, s.38). Türk siyasi hayatı kuruluşundan itibaren çeşitli darbelere, antidemokratik hadiselerle sahne oldu. 1960’ta yaşanan 27 Mayıs Darbesi, 1971 Muhtırası ve 1980’de yaşanan 12 Eylül Darbesi Türk siyasi hayatını sekteye uğrattı ve kapanmayan birtakım yaralara neden oldu. 1980’li yıllar boyunca siyasi, ekonomik ve toplumsal alanda 12 Eylül Darbesi’nin izleri sürdü. Sosyal Demokrasi Partisi’nin (SODEP) kuruluşu tam da böyle bir ortamda gerçekleşti. Bu nedenle 1983 yılında kurulan Sosyal Demokrasi Partisi değerlendirilirken kurulduğu ve hayatta kalmaya çalıştığı dönemin siyasi konjonktürü ile yaşanan ekonomik sorunlar göz ardı edilmemelidir. 1980’lerde siyaset her açıdan yeniden şekillenirken merkez sol siyasette yeniden şekillenmeye başladı. Bu dönemde solun gelişimine karşı çıkıldı ve sol özellikle 1980 Darbesi ile yaşanan baskı rejimi tarafından bastırılmaya çalışıldı. Demokrasiye uygun olmayan Anayasa maddeleri ile süreç sol aleyhinde ilerledi. Böyle bir siyasi düzlemde, ekonomi ve sosyal demokrasi açısından negatif yönde gelişmeler söz konusu oldu. Bunlara ek olarak toplumda milliyetçi-muhafazakâr ideoloji hâkim olmaya başlarken pek çok aydın ve düşünür de hedef haline gelmeye başladı (Emiroğlu. 2016, s.17). Bu sırada artık tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de küreselleşmenin etkileri tam anlamıyla hissedilmeye başladı ve buna bağlı olarak siyasi, sosyal ve ekonomik birtakım gelişmeler yaşandı. Tüm bunlar değerlendirildiğinde siyasi, ekonomik ve sosyal düzlemde merkez solun sınırlandığını görürüz. Bu

olumsuzluklara rağmen bazı durumlarda merkez sol açısından fırsatlar ortaya çıktı (Kömürcü 2010, s.247). SODEP, bu fırsatlar sayesinde kuruluşundan yalnızca bir yıl sonra gerçekleşen yerel seçimlerde solda yer alan diğer partileri de geçerek büyük bir başarıya imza attı. Sınıfsal ayrıma karşı olan ve emeğin önemine vurgu yapan SODEP, toplumun her kesimi için sosyal ve ekonomik eşitlik için tüm engellere rağmen büyük çaba sarf etti. Kent yaşamına önem veren ve kentlerin gelişimi, kentlilerin huzuru ve refahı için sürekli planlar ve programlar yapan parti, gerçek anlamıyla yerel yönetimlerde büyük başarılarla imza attı. Bu başarısı daha sonra kendini feshetmesi ile yerine kurulacak SHP’de de aynı şekilde devam etti.

Türkiye’deki sosyal demokrat hareket kimilerine göre sorunludur. Bu sorunun nedeni ise kemalist ideolojiye dayanması olarak gösterilmektedir (Bora, 2007). Bunun aksine kimilerine göre ise 1980 sonrası siyasi konjonktüründe zar zor gerçekleşen partileşme sürecinde CHP mirasına sığınmayarak Batılı bir sosyal demokrat parti inşa etme amacı ve bu doğrultudaki parti ideolojisi ile, kimliğini şekillendirmeye çalışmaları, var olan yapının aksine kendi davranışlarını hayata geçirebilmeleri çok önemlidir. Ayrıca *“SODEP, Türkiye’de merkez sol bakımından Kemalizm’in kısıtlamalarından uzak tam manasıyla bir sosyal demokrat parti olma çabasının bir örneğidir. Bu nedenle SODEP Türk siyasi hayatında son derece önemli bir deneyimdir.”* (Kömürcü 2010, s.248). SODEP, kuruluşuna karar verildiği ilk günden itibaren sürekli parti içi gruplaşmalara sahne oldu. Batılı anlamda bir sosyal demokrasi hedefi içerisinde olan SODEP’in içinde CHP geleneğini sürdürmek isteyen büyük bir grup yer aldı ve SODEP, HP ile birleşerek

SHP'yi kurduğunda bile bu iki ayrı düşünceye sahip, iki ayrı grup parti içinde hep var olmaya devam etti.

1980'lerin siyasi yapısı gereği merkez solda yeni parti kurma girişimleri ayrı ayrı yürütüldü ve bu durum, çok başlılık nedeniyle örgütlenmenin zorlaşmasına neden oldu. Bunun yanı sıra partililerin, partinin yapısı ve ideolojisi konusunda hemfikir olamaması ve en önemlisi Ecevit'in darbe sonrası siyaset sahnesinden ayrılarak hiçbir parti girişimine destek vermemesi, merkez solun örgütlenememesine neden oldu (Kömürcü 2010, s.249). Tüm bunlara rağmen 6 Haziran 1983 tarihinde, bir kısmı Halkçı Parti'den ayrılan bir kısmı bu oluşumda hiç yer almayan ve dönemin siyasi yasaklarından etkilenmeyen CHP'li siyasetçiler tarafından SODEP kuruldu. Ulusalçılığı ve klasik sosyal demokrasiyi savunan bir parti olarak ortaya çıkması ve sosyal demokrasiyi benimsemesi ile HP gibi yakın ilişkide olduğu partilerden ayrıldı. Erdal İnönü, Partinin kurucusu ve genel başkanı oldu fakat yaşanan parti içi kavgalar, sorunlar nedeniyle parti kurulduktan birkaç gün sonra istifa etti. Bu durum nedeniyle İnönü'nün yerini Cezmi Kartay aldı fakat parti içi kavgalar yine son bulmadı ve bu şekilde partinin kurulduğu gibi dağılıcağını anlayan partililer İnönü'yü tekrar ikna ederek 1983 Kasım'ında İnönü'nün tekrar genel başkan olmasını sağladılar. SODEP ilk kez 25 Mart 1984 yılında yapılan yerel seçimlere girerek henüz bir yıllık bir parti olmasına rağmen büyük bir başarı elde etti. Bu seçimlerde %23,35'lik oy oranı ile seçimlerde ikinci sırada yer aldı. Bu oy oranı ile hem CHP hem de HP'yi geride bırakan parti, sol kulvarda lider parti haline geldi. 1984 yerel seçimleri sonucunda SODEP, 280 belediyenin yönetimini aldı. SODEP'in bu büyük başarısı sonucunda sol, oylarının bölünmemesi için, HP ve SODEP'in

birleşmesi konusuna bir karar aldı. Böylece sosyal demokrasi düzleminde yer alan iki parti, SODEP'in 3 Kasım 1985 tarihli Birinci Olağanüstü Kurultayı'nda birleşti ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adını aldı. Resmi olarak SODEP'in siyasi hayatı sona erse de parti, SHP ile ilke ve hedeflerini birtakım aksaklıklara rağmen sürdürmeye devam etti. Türkiye'nin Sosyal demokrasi deneyimi literatürde yer alsada SODEP'in Türkiye'de sosyal demokrasiye verdiği katkı ve Batılı anlamda geliştirdiği sosyal demokratik politikalar detaylı bir biçimde ele alınmamıştır. Bu çalışmada öncelikle sosyal demokrasi kavramı ele alınarak Türkiye'de sosyal demokrasi için büyük öneme sahip olan Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) döneminin siyasi konjonktürü ile değerlendirilerek sosyal demokrasi çerçevesinde ekonomik ve sosyal politikalarına yer verilecektir. Bu şekilde Türkiye'nin sosyal demokrasi deneyimi SODEP üzerinden incelenmiş olacaktır.

Dünyada ve Türkiye'de Sosyal Demokrasi

Yıldırım'a göre "Tek bir biçime sahip olmayan sosyal demokrasi, parlamenter demokrasiye geçişte belirleyici bir rol üstlendi." Sosyal haklar bağlamında öne çıkan sosyal demokrasiyi tanımlarken; kitle, katılım ve geniş siyasal haklar, özgürlük, eşitlik, kolektif gibi kavramlara yer verebiliriz (Yıldırım, 2021, s.177). Sosyal demokrasi, temel hakların genişletilmesi ve yurttaşlığın ön plana çıkmasını savunur. Bununla birlikte ulus-devlet kavramına dikkat çeken sosyal demokrasi, her alanda ulusallığı savunur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında altın çağını yaşayan sosyal demokrasinin günümüzde eski etkisini yitirdiği söylenebilir. 1945 sonrası süreçte sosyal demokrasi, ekonomik anlamda kapitalizmin etkili olmasından rahatsız

olmasına rağmen bir taraftan bazı alanlarda kapitalizmi desteklemektedir (Yıldırım, 2021, s.183). Sosyal demokrasinin temelini “refah devleti yaklaşımının” oluşturduğunu belirtenler de söz konusudur (Eren, 2019, s.403). Günümüzde sosyal demokrat partilerin var olan sorunlara alternatifler üretmekte zorlanmaları nedeniyle kimilerine göre sosyal demokrasi kendi kendini yok etmişken kimilerine göre hala farklı şekillerde kendini devam ettirmektedir. Almanya gibi monarşi ile yönetilen ülkeler parlamenter demokrasiye geçiş ve demokratik bir hukuk sisteminin olduğu diğer devlet oluşumlarında sosyal demokrasi etkili olmuştur. Sosyal demokrasi, sosyalizm kavramından uzak değildir. Fakat devrimci Marksizm ile de yakın olduğunu söylemek doğru değildir. Buna rağmen İngiltere ve İsveç gibi ülkelerde sosyal demokrasinin gelişimine baktığımızda, siyasal ve sosyal liberalizme yakın biçimde gelişme kaydettiğini gözlemleriz (Yıldırım, 2021, s.191). Sosyal demokrasi, baskı gruplarının, burjuva sınıflarının çıkarlarını gözetken, onların ideolojisini savunan bir düzene karşıdır. Adaletli bir bölüşümü hedefleyen sosyal demokrasi, emeğe ve ulusal refaha vurgu yapar.

Kıta Avrupası başta olmak üzere “batılı” olarak sınıflandırdığımız ülkelerin neredeyse tamamında sosyal demokrat partilerin 1900’lerin başında kurulduğu görülmektedir. Yıldırım, “Anglo-Sakson gelenekte ve İskandinav ekolünde partiler genellikle işçi sendikalarının siyasal kolu olarak organize olurken, Kıta Avrupası’nda ise Marksizm’in de etkisiyle sendikalar partilerin ekonomik kolu” olduğunu fakat her iki gelenekte de “merkezi anlamda örgütlenmiş bir yapı ile ulusal çapta gelişen hareket arasında bağlantının” esas olduğunu vurgular. Sosyal demokrasi, geniş kitlelerin taleplerinin duyurulmasında önemli bir unsurdur (Yıldırım, 2021, s.177). 1929’da yaşanan büyük ekonomik kriz özellikle

ekonomik politikalar açısından sosyal demokrat düşüncenin gelişmesinde etkili hale geldi (Yıldırım, 2021, s.182). 1945-1970 arasında altın çağını yaşayan ve siyaseti önemli ölçüde etkileyen sosyal demokrasi küreselleşmenin artması ile süreçten olumsuz yönde etkilendi. Dünya genelinde 1980 ve 1990 yıllarına gelindiğinde artık sosyal demokrat partiler, geniş kitlelerin sesini duyurabilen, onların sosyal açıdan dile getirmek istedikleri talepleri vurgulayan ve savunuculuğunu yapan bir siyasi aktör olmaktan çıkmaya başladı. Bu süreç sonrasında her ne kadar kendini yenileme çalışmalarında bulunsalar da pek çoğu tekrar tek başına iktidar olma gücüne erişmeyi başaramadı (Yıldırım, 2021, s.191). Sosyal demokrat partiler; toplumun, toplumdaki baskı gruplarının boyunduruğu altına girmeden eşit ve özgür hale gelmesini hedefler (Akalin, 1973, s.213). Sosyal demokrasi dar bir grup anlayışını reddederek çeşitliliği ve özgürlüğü savunur.

Türkiye’de demokrasinin ve buna bağlı olarak kapitalizmin, modernleşmenin ve özellikle sosyal demokrasinin Batılı ülkelerden daha geç ortaya çıkması *“toplumsal, ekonomik, siyasal yapının sergilediği özelliklerin sosyal demokrat partilerin gelişimini olumsuz etkilediği”* görüşü ile net bir şekilde açıklanabilir (Kömürcü, 2009, s.2). *“Sosyal demokrat bir partinin topluma öncülük edebilmesinin önkoşulu, parti içinde farklı fikirlerin bir arada yaşayıp yarışmalarına olanak veren parti içi hukuk ve demokrasi düzeninin kurulması ve işlerlik kazanması”* görüşü ele alındığında kuruluşundan itibaren popülist parti liderlerine ev sahipliği yapan Türkiye’de bunun pek mümkün olmayacağı düşünülür (Akat, 1991, s.5). 1980 darbesi Türkiye’de sosyal demokrasinin oluşumunu baltalamıştır. Çünkü, sosyal demokrasiyi beslemesi gereken kaynaklar olarak görülen üniversite öğrencilerinin, aydınların ve düşünürlerin önü kesilmiştir

(Çay, 2006, s.72). Türkiye’de sosyal demokrat parti denildiğinde ilk akla gelen parti CHP olsa da bu anlayışla kurulan ilk parti Türkiye İşçi Partisi’dir. CHP 1980 darbesine kadar sosyal demokrasinin meclisteki karşılığı olması nedeniyle öne çıkmaktadır (Düzenli, 2021, s.60). Darbe sonrası tüm faaliyetlerine son verilen CHP’nin ardından 1983-1995 yılları arasında yer alan SODEP ve SHP’nin sosyal demokrasideki yeri göz ardı edilmemelidir. Darbe ile parti faaliyetlerinin sonlandırılmasının yanı sıra Akat’ın da vurguladığı üzere sosyal demokrat bir partide, parti içi çeşitlilik olmalı ve tek bir lider hegemonyası olmamalıdır (Akat, 1991, s.6). CHP bu açıdan sosyal demokrat parti niteliğinde bazı problemlere sahiptir. Gerek geçmişten çıkarılan dersler gerek ise sosyal demokratik ilkelere bağlı olması nedeniyle SODEP ardından kurulan SHP’nin temellerini oluşturması da göz önüne alındığında, ülkemizdeki sosyal demokrasi deneyimi açısından büyük öneme sahip bir parti olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal Demokrasi Partisi’nin Kuruluşu

1980’de yaşanan darbe ile etkilenen ülke siyaseti yeniden şekillenmeye başladı ve merkez sol siyasette bu süreçten en çok etkilenen taraf oldu. Tüm siyasi yapının antidemokratik hal alması sonucunda yasaklanan ve kapanan partilerin yanı sıra sol siyasete ayrıca baskı uygulandığı söylenebilir. Siyasi düzlemle birlikte ekonomik ve toplumsal alanda da kısıtlamalar söz konusudur. Bu yaşananlar aslında olumsuz gelişmeler olarak düşünülse de solun asıl yönelişini belirledi. Dönemin yapısı altında solun nasıl örgütlenerek partileşme sürecine gittiği önemlidir. 1980’lerin siyasi konjonktüründe partileşme özellikle sol cemahta birden fazla farklı grup

arasında yürütüldü. Darbe öncesi halihazırda parti içinde ayrışmalar yaşayarak darbe ile kapatılan CHP ve Ecevit'in siyasi yasaklı olması solda farklı grupların olmasının temel nedenidir (Kömürcü, 2010, s.217). Darbe yönetiminin baskıları nedeniyle bu süreçte partileşme çalışmaları gizli saklı yapıldı. Sol cenahın partileşme çabaları parti ile ilgili pek çok konuda farklı görüşlerin olması nedeniyle her seferinde başarısızlıkla sonuçlandı. Ecevit'ten medet umanlar, Ecevit'in CHP ile olan tüm bağlarını koparması nedeniyle bir gelişme kaydedemedi. Bir şekilde sürdürülmeye çalışılan partileşme çalışmalarında çıkan tartışmalardan en önemlisi CHP geleneğinin sürdürülüp sürdürülmemesi ve Batıdaki anlamıyla sosyal demokrasiyi temel alan bir sosyal demokrat parti kurmak üzerine oldu (Kömürcü, 2010, s.218). Parti amblemi, ismi ve programı gibi parti ile ilgili her konu, parti içinde farklı kesimlerin olması nedeniyle sürekli bir çatışmaya neden oldu. 1981'de partileşme çabası içinde partileşme girişiminin önde gelen isimleri tarafından hazırlanan metinde, kurulacak parti içinde olacak bölünmelerin önlenmesi adına ilkelere yer verildi (Kömürcü, 2010, s.229). Bununla birlikte gerçekleştirilmek istenen yemekli toplantı da siyasi faaliyet olarak değerlendirilerek askeri yönetim tarafından yetkililer uyarıldı ve bu girişim bu şekilde sona erdirildi. İsmail Hakkı Birler ve Necdet Uğur parti çalışmalarında önemli roller üstlendiler. İsmail Hakkı, yeni kurulacak partinin CHP doğrultusunda olması fakat kurucularının eski üyelerden seçilmemesi, yalnızca bir sınıfa değil tüm kitleyi kapsaması gerektiğini vurguladı. Bu şekilde askeri yönetimin güveni de kazanılmış olacaktı. Bu süreçte CHP'yi temel almak isteyenler ile sosyal demokrasiyi benimsemek

isteyenler arasında bir çatışma söz konusu oldu. Yani SODEP henüz kuruluş döneminde, farklı gruplar arasındaki çatışmalara sahne olmaya başladı.

Darbeden sonra neredeyse üç yıl süren darbe yönetiminin baskılarının ardından, Kenan Evren'in darbe sonrasında güvenlik ve istikrarın sağlanması ile yönetimin hemen sivil yönetime verileceği sözünün zamanı geçtiği için köklü bir değişimle yeni bir siyasi ortamın sağlanması gerekti. Diğer taraftan farklı nedenler ile Ecevit'te CHP için artık sosyal demokrasinin gerekliklerini yerine getirmeyi başaramamış ve bir burjuva partisi olarak kalan halihazırda da kapanmış olan bu parti yerine başka bir parti kurulması gerektiğini vurguladı (Kömürcü, 2010, s.224). Ecevit'in bu sözleri ile kurulacak partinin başında kimin olacağı tartışmaları sürse de parti çalışmalarına devam edildi. 1983 yılında yeni Anayasa çerçevesinde Siyasi Partiler Kanunu ile parti çalışmaları yer altından çıkıp resmi şekilde ilerlemeye başladı. Fakat bununla birlikte yasaklı siyasiler ve partileri, yasaklı olmaya devam etti. Bu kişilerin parti çalışmalarında yer almalarına da izin verilmedi. Kapatılan partilerin isimlerinin kullanılması dahi kesin suretle yasaklandı. 1983'te Nisan ayında kanunun çıkmasından, ilk seçimlere katılacak partilerin belirlendiği ağustos ayına kadar toplamda 16 parti kuruldu. Bu 16 partiden bazıları eski partilerin devamı olarak görülerek kapatıldı kimileri de veto engeli ile karşılaştı. Bu süreç sonucunda sadece 3 parti seçimlere katılabildi ve SODEP seçimlere katılabilecek bu partiler arasında yer alamadı. SODEP'in bu gruba dahil olamama nedeni MGK'nın sürekli parti kurucularının çoğunluğunu veto ederek otuz tamamlanması gereken sayının tamamlanmasına müsaade etmemesidir. SODEP 6 Kasım'da yapılacak olan seçimlere katılabilmek adına birçok kez yeni başvuruda bulunsa da her defasında adayları çeşitli

nedenlerle veto edildi (Belhan, 2021, s.116). Erdal İnönü'nün dahi veto edildiği partiye Genel Başkan olarak Cezmi Kartay'da karar kılınmıştır. Tüm bunlar sonucunda yine de SODEP'in 6 Kasım seçimlerine katılmasına izin verilmemiştir. 17 Aralık 1983 itibariyle Kartay, genel başkanlığı Erdal İnönü'ye devretmiştir. İnönü başkanlığında SODEP hızla çalışmalara başlamıştır. SODEP, Batılı anlamda bir sosyal demokrat parti olmayı hedefledi. Ne yazık ki 1982 Anayasası ve Siyasi Partiler Kanunu bu duruma izin vermedi. Sosyal demokrasinin bir gereği olarak her kesimden insana ulaşma hedefi bu şekilde engellendi. Kadın ve gençlik kolları kurulması, mahalle ya da fabrika ölçeğinde örgütlenmek, sendika, kooperatif kurmak tamamıyla yasaklandı. Buna göre hazırlanan SODEP Tüzüğü, merkez sol ve sosyal demokrasiden uzak bir parti görünümüne büründü (Kömürcü, 2010, s.233). Toplumsal tabanı sınırlandırılan SODEP epey sancılı bir dönem geçirdi. Bu dönemde merkez solu temsil eden iki parti mevcuttu. Bunlar SODEP ve HP idi. Fakat anlayışı ve misyonu açısından HP, sosyal demokrasi ve merkez solu temsil etmeye pek yakın sayılmazdı. Bu durumun kanıtı 6 Kasım 1983 Milletvekili seçimlerinden sadece birkaç ay sonra yapılan yerel seçimlerdir. HP, oylarının yarısından çoğunu SODEP'e kaptırdı ve 25 Mart 1984 yerel seçimlerinde SODEP ikinci sırada yer aldı (Tanör, 2020: 62-64)

Sosyal Demokrasi Partisi'nin İdeolojisi

SODEP, Türkiye merkez solu için tarihi bir öneme sahiptir. Kuruluşu itibariyle kendini sosyal demokrat bir parti olarak tanımlayan SODEP, CHP'nin devamı olarak ilerlemek isteyenler nedeniyle sürekli parti içi çatışmalara sahne oldu. Partinin ilk zamanlarında hâkim olan ideoloji sosyal

demokrasidir. Parti isim aşamasında dahi CHP geleneğini devam ettirme amacı güdenler nedeniyle ulus devlet vurgusu taşıyan isimler seçilmesi sorunuyla karşı karşıya kalarak mücadelelere tanıklık etti. Erdal İnönü yaptığı ilk basın açıklamasında, sosyal refah devleti vurgusu yaparak her kesim için adalet, özgürlük ve refah sağlanması amacıyla hareket edeceklerini duyurdu. Bu basın açıklaması CHP'den kopuş olarak değerlendirildi (Kömürcü, 2010, s.237). Parti listesinde askeri yönetimin rahatsız olmaması adına sadece 4 sendika başkanının yer alması onun dışındaki isimlerin devlet kademesinden ya da aydın-bürokrat takımından olması, partinin taban ile ilişkisinin zayıf olmasına neden olmakta ve CHP'nin etkisinin ön planda olması anlamına gelmekteydi. Parti programının bir kısmı evrensel sosyal demokrasi ilkelerinden seçilirken bir kısmının CHP'nin 1980 öncesi parti programından alınması nedeniyle yine CHP izleri görülmekteydi. Parti programında *“temel ilkeleri özgürlük, eşitlik ve çalışmanın değeri”* olarak vurgulanarak toplumsal ve ekonomik anlamda da gerçek bir sosyal demokrasi hedefi vurgulandı (SODEP, 1983: 2-5). Siyasi, sosyal ve ekonomik alan fark etmeksizin tüm alanlarda eşitsizliklerin giderilmesi hedeflendi. Parti, programında yer alan vurgularla *“sosyal boyutlu bir demokrasiyi hedeflediğini gösterdi”* ve SODEP, *“İnsanın düşünce, inanç, toplanma, seçme-seçilme, örgütlenme, sendika kurma özgürlüklerini temel insan hakkı olarak benimsedi ve sermayeye karşı çıkararak, emeğin kitle partisi”* olduğunu vurguladı (Kömürcü, 2010, ss.239-240).

SODEP'in ilk büyük kongresi partinin ideolojisi açısından büyük öneme sahiptir. Kongrede, askerin tepkisini çekmemeye ve çatışma çıkmamasına yönelik büyük çaba sarf edildi. SODEP, Türkiye'de merkez sol

denildiğinde akla gelen Kemalizmin ve dolayısıyla merkez solun etkisinde kalmayarak yeni bir yol çizmeye çalıştı. Kısacası SODEP'in ideolojisi ve kimliği Batılı bir sosyal demokrat partisinin ideoloji ve kimliği ile benzer şekilde oluşturulmaya çalışıldı ve yerel yönetimde söz sahibi olduklarında hep bu doğrultuda politikalar uygulamaya çalıştılar. Tüm bunlara rağmen parti içinde her daim CHP geleneğini sürdürmek ile sosyal demokrat bir parti olmak arasında çatışmalar hep devam etti.

Sosyal Demokrasi Bağlamında Sosyal Demokrasi Partisi'nin Yerel Yönetim Programı

SODEP girdiği ilk yerel seçimlerde 280 belediyenin başkanlığını kazanarak büyük bir başarıya imza attı. Bu zafer neticesinde partililer yerel yönetim konusuna büyük önem verdi ve SODEP'in yönetiminde olan belediyeler sosyal demokrasi ile şekillenmeye başladı. Yerel Yönetim Programlarında, Sosyal Demokrat Belediyeler'in temiz bir kent yaratılmasına, kültür-sanat faaliyetlerine ve sosyal çalışmalara önem vereceklerini, kent için sürekli olarak plan ve proje üreten, yaşama dönük bir planlama yaklaşımı uygulayacaklarını ve yerel yönetimler arasında partililik dışı bir dayanışma ve iş birliği politikaları izleyeceklerini belirtmişlerdir. Özellikle büyük kentlerde toplu taşımacılık birinci öncelikleri haline geldi ve bu alanda büyük atılımlar gerçekleştirildi. Ne yazık ki daha sonra otobüs filoları artırılmadığı ve var olan olanaklarda iyi kullanılmadığı için büyük kentlerde kent-içi ulaşım geriledi (SODEP Yerel Yönetim Programı, 1984, s.9). Bu amaçla bu sorunu çözmek için çeşitli projeler planlandı. Bunlar belediyelerin otobüs filolarını geliştirmesi, toplu taşıma kartı uygulamasını

yaygınlaştırılması, toplu taşımaya ayrılan yol uygulamasının yaygınlaştırılması, raylı ulaşım projelerinin uygulanması, kent merkezlerinde yaya alanları oluşturulması ve bu alanların çevresinde çok katlı otopark yapımı, şehirlerarası otobüs terminali kurmak gibi projeleri içermektedir (SODEP Yerel Yönetim Programı).

Türkiye’de konut politikaları genelde Merkezi Hükümet düzeyinde gerçekleşirken Sosyal Demokrat Belediyeler bu alanda çalışmalar başlatarak toplu konut uygulamaları planladılar. Gecekondu kentsel yaşam ile bütünleştirici bir şekilde yaklaşmayı planladılar. Var olan gecekondu alanlarını yasallaştırarak altyapı sağlamayı hedeflediler. Kentsel arsaların hazırlanarak kullanıma açılması, mevcut durumun aksine tek bir konut tipi değil, toplumun farklı kesimlerine hitap edecek, gecekonduya seçenek olacak tasarımlar yapmayı hedeflediler (SODEP Yerel Yönetim Programı, 1984, s.15). Öncelikle konut değil, altyapının hayata geçirilmesini planlayarak bilinçli bir arsa politikası ile toplu konut girişimlerini hedeflediler.

Sağlıklı ve çağdaş bir kentsel yaşam amacıyla kentin etkin ekonomik ve toplumsal yapıya kavuşabilmesi altyapıyla olacağına inandıkları için belediyeler altyapı konularında finansman sağlama açısından farklı yollar izlediler. Kent içinde yer alan yollarda özellikle sorun olan gecekondu bölgelerinde yol yapımına önem verilmesi kent gelişimi açısından önemli görüldü. Bunun için gecekondu mahallelerini kent merkezine bağlayacak ana arterler ile kademeli bir yol sistemi yapılması ve yolların sadece araçlar için değil yayalar içinde uygun şekilde tasarlanması hedeflendi. Dönemin önemli problemlerinden biri olan kent içi temiz içme ve kullanma suyu problemini, kıt su kaynağının dağıtımını adaletli bir şekilde hayata geçirerek kent içi

suyun artırılması ve etkin bir şekilde kullanılması adına önlemler alınarak en az 20 yıllık bir plan yapılmasına, yani Sosyal Demokrat Belediyelerin bu konuda kademeli bir yaklaşım izlemesine karar verildi. Kentlerin etrafındaki memba sularının işletilmesi ve dağıtılmasında belediyelerin yanı sıra yer alan özel kuruluşların sağlık koşullarına uygun olup olmadığı denetlenerek halk sağlığı korunmaya çalışılarak rant oluşumuna engel olunmaya çalışıldı. Yine 1980'ler Türkiye'sinin dar siyasi inanışları ve ekonomik gelişme düzeyi nedeniyle yeterli kaynak ayrılmaması nedeniyle dönemin kentlerindeki en büyük problemlerden biri olan kanalizasyon problemleri için uzun vadeli plan ve yatırımlar yapılmasına öncelik verildi. Belediyelerin TEK'e devretmek zorunda kaldığı elektrik dağıtımının yeniden belediyelere verilmesi desteklendi. Sosyal Demokrat Belediyeler o dönem için kentlerde sınırlıda olsa var olan ısıtma projelerinin geliştirilmesine öncülük ederek yeni projeler geliştirmeye çalıştı. Günlük kararlar ya da bir diğerini bozarak yapılan kentsel altyapının doğurduğu sorunları çözmek öncelikli hedeflerinden biri haline geldi. Ekonomik politikaların merkezi hükümetçe düzenlendiği ve belediyelerin bu konuda söz sahibi olmadığı bir ortamda yine de kent yaşamını ucuzlatmak, tanzim satış, denetim, üretim gibi unsurlar ile kent halkını korumak hedeflendi. Kooperatiflerle sürekli iletişim ve iş birliği içinde olmayı, onları desteklemeyi, sosyal demokrasinin ve doğal olarak Sosyal Demokrat Belediyelerin önemli bir unsuru olarak gördüler (SODEP Yerel Yönetim Programı, 1984, s.31). Kentte yaşayan her kesimden bireyin sorunlarını çözmeyi ve yaşamını kolaylaştırmayı öncelik haline getirerek emekçilerin ve düşük gelirliilerin yaşam kalitesini artırmayı ve malların ucuzlatılmasını sağlamayı hedeflediler. Tanzim satış noktaları, daha nitelikli

pazarlar ve ekmek fabrikaları kurarak kentlilerin kaliteli ve uygun fiyatlı gıdalara daha kolay ulaşması amacıyla çeşitli girişimlerde bulundular. Kentlerin gün geçtikçe sayılarının artması, hızla büyümeleri ve daha önceki belediyelerin bilinçli politikalar izlememesi sonucunda ortaya çıkan yeşil alan problemi, Sosyal Demokrat Belediyelerin önceliği haline geldi. Bunun için alan sağlama ve bu alanları yeşillendirmek için örgütlenme girişimlerinde bulundular. Her yaşta kentli bireyin sanat ve doğa ile iç içe olmasını, temiz bir kentte yaşamasını bir hak olarak gören Sosyal Demokrat Belediyeler bu amaçla yasa çıkarılması için girişimlerde bulundular. Kentlerdeki bir diğer büyük problem olan çöp toplama ve toplanan çöplerin değerlendirilmesi için çeşitli planlamalar yaptılar. Sosyal Demokrat Belediyeler sosyal ve kültürel faaliyetlere öncelik vererek katılımcı demokrasi, kültürel bütünleşme, çoğulculuk gibi kavramları ön plana çıkarmaya uğraştılar. Yapılan ve yapılması planlanan tüm bu faaliyetler sosyal demokrasinin temeli olarak görüldü. Yine tüm bu sayılanların en iyi şekilde planlanması adına planlama büroları kurulması, kent olgusunun pekiştirilmesi ve yerel yönetimlerin gelişmesi hedeflendi (SODEP Yerel Yönetim Programı, 1984, s.40). Kısacası “sivil toplum” anlayışı ile hareket eden ve etmeyi planlayan Sosyal Demokrat Belediyeler bu sayede sosyal demokrasinin gerekliliklerini hayata geçirerek tüm bunların devamı içinde çeşitli faaliyetlerde bulundular.

Yapılan planlamalara ve hayata geçirilen faaliyetlere bakıldığında partinin programında da yer aldığı gibi “*Parti, üretici, kaynak yaratıcı, toplumsal tüketimi özendirici, birlikçi ve bütünlükçü belediyeçilik anlayışı*” ile hareket etmektedir (Alada, 1990, s.143). 1960 ve 1970’li yıllarda yaşanan siyasi, toplumsal ve ekonomik gelişmeler yerel yönetimler açısından yeni sorunlar

doğurdu. Bunlardan en önemlisi köyden kente göç meselesidir. Bu göçler ile yerel yönetimler daha da sıkıntıya girmiş, yeterli ve geleceğe dönük kararlar olma konusunda sınıfta kalmışlardır. SODEP ise yerel seçimlerden sonra kazandığı çok sayıda belediye ile sosyal demokrasi ilkeleri çerçevesinde özellikle bu ana sorunla birlikte diğer sorunları geleceğe dönük planlamalar ile çözmeyi hedeflemiştir. SODEP'in yerel yönetimler de izlediği bu politikalar Batılı anlamda bir sosyal demokrasi bilinci ile ilerlediğini gösterir.

Sosyal Demokrasi Bağlamında Sosyal Demokrasi Partisi'nin Ekonomik İlke ve Öncelikleri

Her alanda eşitlik, adalet ve özgürlük vurgusunda bulunan SODEP, emeğin önemine ve ulusallığa vurgu yapan bir ekonomik politika benimsedi. Bir toplumda barış ve refah için temel koşulun ekonomik ve sosyal alanlarda yapılacak düzenlemeler olduğunu düşünen parti, var olan sorunlara demokrasi çerçevesinde çözüm getirilmesini hedefleyerek bunun ulusal bağımsızlığın, kalkınmanın ve saygın bir ülke olmanın temeli olarak gördü. SODEP, IMF başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşların toplumsal yapıyı yok sayarak sadece ülkeyi kendileri için açık bir pazar haline getirmek amacıyla uygulamayı önerdiği politikaları sert bir dille eleştirerek buna karşı çıktı (SODEP Ekonomik Sorunlar Komisyonu, 1985, s. 21). Parti, bu politikalar sonucunda ülke ve toplum olarak her geçen gün Türkiye'nin fakirleştiği düşüncesindeydi. Yabancı sermaye, yabancılara toprak satışı, stratejik yer ve iş sahalarının özelleştirilmesi, 24 Ocak Kararları gibi ortaya çıkan yeni yasa ve politikaların, ekonomik ve toplumsal açıdan sorunlara çözüm getirmek yerine var olan sorunu artırdığını savundular. SODEP

Ekonomik Sorunlar Komisyonu 1985 yılına gelindiğinde, her fırsatta gelir dağılımının bozulduğunu vurgulayarak, işsizliğin arttığını, temel mal ve hizmetlere sürekli zam yapıldığını belirterek uygulanan kalkınma planlarının ekonomik problemlere çözüm getirmediğini her fırsatta dile getirdi (SODEP Ekonomik Sorunlar Komisyonu, 1985). Parti, sadece günlük ya da kısa vadeli kararlar değil, geleceğe dönük uzun vadeli kararlar almasının gerekliliğini vurgulayarak bu amaçla eğitilmiş işgücüne, teknolojiye, güvenilir enerjiye dikkat çekti. Parti dönemin iktidarını yalnızca kapitalizme hizmet eden ekonomik politikalar uygulaması gerekçesi ile, diğer partileri de tıpkı iktidar gibi özgürlükçü demokrasiye geçişte ve ekonomik sorunlara çözüm bulmakta ümit verici olmadıkları konusunda eleştirdi. Komisyon, tüm bu sorunlara özgürlükçü, katılımcı ve çoğulcu demokrasiye uygun hareket eden sadece ekonomik değil, siyasi ve sosyal anlamda da bütünleştirici politikaları benimseyen kişiler olarak kendilerinin yani sosyal demokratların çözüm getireceğini ifade ediyorlardı (SODEP Ekonomik Sorunlar Komisyonu, 1985).

Böylesi bir konjonktürde SODEP'in, emeği ön plana çıkaran ulusal politika anlayışıyla hareket etmeyi vurguladığını görmekteyiz. Ekonomik bağımsızlıktan yana olan SODEP, hızlı ve planlı kalkınma, sosyal adalet ve gelişmiş bir sanayi vurgusu yapmaktadır. Demokrasi olmadan sosyal demokrasinin var olamayacağını sürekli vurgulayan SODEP, ekonomik büyümenin özgürlük ve demokrasi ile olacağını belirtmiştir. Kemer sıkma politikaları ve zaten az gelire sahip olanlardan sürekli vergi almak gibi ekonomik yükler yüklemek yerine, sürekli gelişerek sosyal adalet ile ekonominin iyileşeceği görüşündeydi. Her alanda üretime büyük önem veren SODEP, üretim ile yaşam pahalılığının önüne geçilebileceğine inandı.

Bölgeler arası sosyo-ekonomik dengesizliklerin azaltılması için çeşitli girişimlerin gerçekleştirilmesi hedeflenmiş, tekele karşı çıldı. Kamu İktisadi Teşebbüslerine (KİT) önem verildi, bunların gelişimi ile sanayinin hızla gelişeceği düşüncesi hâkim düşünce oldu (SODEP Ekonomik Sorunlar Komisyonu, 1985).

Kalkınma ve sanayileşmede sadece devlet eli ile gerçekleşecek girişimleri önermeyen SODEP, küçük üretici ve girişimcileri desteklemeyi öncelik olarak gördü. Parti, yeniden inşa adı verdiği sosyal demokrat uygulamalarla ülkenin kaynaklarını ve insan gücünü en iyi şekilde kullanmayı hedefledi. Üretimci ve yatırımcı rolleri üstlenen parti hızlı ekonomik büyümeyi amaçladı. Ülkenin kendi kalkınma politikalarını belirleyerek uygulayabilmesi amacıyla parti, Ar-ge çalışmaları için uğraştı. Her alanda planlamaya öncelik veren parti işlevini yitirdiğini düşündüğü Devlet Planlama Teşkilatı'nın yerine daha etkin bir Ulusal Planlama Örgütü kurmayı hedefledi. Tarıma önem veren parti, tarımsal üretimin artması için çabalarken demokratik kooperatifçiliği, toprak reformunu ve kredi desteklerini savundu. Enerji konusunda yabancı kuruluşların enerji üretimine karşı olan parti, öz kaynakların kullanımını savunarak yenilenebilir enerji kaynaklarının gerekliliğini vurguladı. Dar gelirli bireylerin vergi dışı bırakılması amacıyla asgari ücretin vergilerden muaf tutulmasını savundu. Tam istihdama erişerek işsizliği ortadan kaldırmak isteyen parti çözüm olarak hızlı sanayileşme ve doğru yatırımları gördü. Merkezi ve yerel yönetimlerin iş sahaları oluşturmasını savundu. Tüm bunlara baktığımızda SODEP'in sosyal demokrasi ilkeleri doğrultusunda hem küresel hem de ulusal çıkar

gruplarının çıkarlarından uzak, adaletli bir ekonomik düzen kurmaya çalıştığını görmekteyiz.

SODEP ve HP'nin Birleşmesi: SHP

Sosyal demokratik politikaları ile yerel yönetimlerde tek başına epey yol kat etse de SODEP tabanında genel olarak HP ile birleşme isteği hakimdi. Bunu için parti, olası bir birleşmeye karşı güçlü olmak adına çeşitli çalışmalarda bulunmaya başladı. SODEP'in temel amaçlarından biri diğer sol partilere oy kaptırmamaktı. Partinin ilk büyük kongresinde HP ile birleşme yönünde de ilk hareket söz konusu olurken, ikinci adım ise 1985'te yapılan HP Kongresi'nde gerçekleşti. Fakat Anayasa'nın 84'üncü maddesi ve siyasi partiler ile ilgili 3032 sayılı yasa birleşmeye engel teşkil etmekteydi (Kömürcü, 2010, s.247). Bu amaçla HP heyeti tüzüğünü, programını, adını ve amblemini değiştirerek SODEP'e benzeme yoluna gitti. Bunun ardından SODEP üyeleri, yapısı tamamen değişen HP'ye katılacaktı. Bu şekilde iki parti yasal açıdan birleşmiş olacaktı. Birleşme sonrasında iki partinin de yerel yönetimlerinin feshedilmesine; yeni oluşturulacak yönetimlerin üyeleri, delegeleri ve partinin genel başkanı demokratik bir seçimle üyeler tarafından tekrar belirlenmesine karar verildi. 26 Eylül 1985 yılında birleşme protokolü imzalandı ve bu doğrultuda her iki partinin de Olağanüstü Kurultayları toplandı ve ardından HP, gerekli değişiklikleri yaparak SHP (Sosyaldemokrat Halkçı Parti) ismini aldı. Bunun sonucunda SODEP feshedildi ve SHP'ye katıldı. Bu şekilde sol, bir çatı altında toplanmış oldu. SHP, 1995'te CHP ile birleşene kadar siyasal yaşamını bu parti ismi ile sürdürdü (Tuncer, 2011, s.7).

Birleşme sonrasında ortaya çıkan SHP'nin Programı'nda tıpkı SODEP Programı'nda olduğu gibi toplumda özgürlüğün söz konusu olabilmesi için tüm bireylerin toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel tüm baskılardan uzak olması gerektiği vurgulandı (SHP Programı 1993: 21). Adalet ve eşitliğin oluşabilmesi için yine tıpkı SODEP gibi öncelikle ekonomik sorunların çözülmesi gerektiği SHP programında açık bir biçimde yer aldı. SODEP'te olduğu gibi burada da CHP geleneğini sürdürmek isteyen partililerin isteği doğrultusunda, parti amblemine zeytin dalının yanı sıra kırmızı renk üzerine beyaz altı ok eklendi. Aslında ambleme yer alan bu altı ok gizli bir mesaj içeriyordu: Bir gün Türkiye tekrar özgür Türkiye olacak ve Türkiye'nin kurucu partisi CHP, sanıldığı gibi yok olmadı. 6 ok sadece ambleme yer almakla kalmadı, ayrıca parti programında da 6 oku temsil eden 6 ilke yer aldı (Akat, 1991, s.13). SHP girdiği ilk seçimlerde %22 oy alarak Meclis'te kendi grubunu kurdu. 1987 yılının Eylül ayına gelindiğinde yapılan referandum ile darbe sonrası var olan yasakların kaldırılmasına dair kıl payı evet oyu çıktı ve ardından Kasım ayında erken seçime gidildi. Bu seçimde SHP, 99 milletvekili ile ana muhalefet olmaya devam etti (Alkurt, 2018). Referandumdan her ne kadar evet oyu çıkmış ve yasaklar kalkmış olsa da darbenin etkisi devam etti. Tüm bunlara rağmen merkez sol, girdiği seçimlerde başarıyı yakalamakla kalmıyor, Türk siyasi hayatı içinde önemli olaylara sahne oluyordu. 1989 Yerel Seçimlerinde üç büyük şehir olan Ankara, İzmir ve İstanbul'u kazanan SHP yerel yönetimlerdeki başarılarına yenilerini katmaya devam etti. SHP sürekli oylarına yenilerini eklerken parti içi sorunlar baş göstermeye başladı. Buna rağmen SHP, artan oylarına güvenerek yeni bir genel seçim olmasını istedi (Alkurt, 2018). SHP, sosyal

demokrasi bağlamında, toplumun yoksul ve işçi kesimini temel alarak çeşitli politikalar hayata geçirdi. Bu yönüyle SODEP'in hedefini gerçekleştirdi diyebiliriz. Bu politikalardan yola çıkarak uluslararası bir organizasyon olan Sosyalist Enternasyonal'e dahi üye oldu. Parti içi bölünmeler sürekli canlı kalırken SHP, 18 Şubat 1995 yılında gerçekleşen SHP-CHP ortak kurultayı ile kendisini feshetmiş ve CHP'ye katılmıştır (Bila, 1987, s.405).

Sonuç

1983 yılında kurulan ve 1985 yılında HP ile birleşerek SHP çatısı altında siyasi hayatına devam eden SODEP, Türk siyasi hayatında sosyal demokrasi ve merkez sol açısından büyük öneme sahiptir. Batılı anlamda bir sosyal demokrasi benimsemeye çalışan SODEP, bu açıdan CHP geleneğinden kopmaya çalışsa da parti içinde gruplaşan tarafların bir kısmının CHP geleneğinin sürdürülmesi konusunda ısrar etti. Parti, sosyal demokrasinin bir gereği olarak özellikle emek vurgusu yaparak çalışanlar için adalet, sınıfsız bir toplum ve toplumun her kesiminden bireyler için eşitlik, adalet ve özgürlük düşüncesini savundu. 1984 yılında gerçekleşen ilk Olağan Kurultayı'nda Genel Başkan İnönü, merkez solun birleşerek tek çatı altında toplanması gerektiğini belirtti. Kurultay'dan birkaç ay sonra HP ve SODEP'in Genel Başkanları Necdet Calp ve Erdal İnönü iki partinin birleşmesi konusunda kesin karar aldı. Tüm bunlar sonucunda 16 Eylül 1985 yılında iki parti birleşme protokolü imzalayarak 2 Kasım'da HP Kurultayı'nda partinin adı SHP (Sosyal Demokrat Halkçı Parti) oldu. Bir gün sonra SODEP Kurultayı toplanarak partiyi feshetti ve SHP'ye katıldı. Bu şekilde SODEP'in hukuki anlamda varlığı sona erdi. İdeoloji anlamında sosyal demokrasiyi benimseyen

SODEP seküler bir partidir. 1984 yılında girdiği ilk Yerel seçimlerde soldaki diğer partilere fark atan SODEP, kazandığı belediyelerde etkili bir yönetim yürütmeye çalıştı. Merkez solda yer alan partinin yerel yönetim konusunda başarılı olduğunu, kentlerin gelişimi ve kent sakinlerinin eşit haklara sahip olması için faaliyetler gerçekleştirdiği belirtilebilir. Sosyal Demokrat Belediyeler kentlerin sosyal demokrasi çerçevesinde daha yaşanabilir hale gelmesi ve kentte ekonominin canlanmasını amaçlayarak bu doğrultuda hareket ettiler. Etkisinin çok uzun yıllar süreceği düşünülen 1980 darbesi ile ülkedeki tüm siyasi partiler, faaliyetler hedef olarak görülürken bu ortamda kurulan SODEP sosyal demokrasi anlayışına sahip bir parti olarak tüm bunlardan daha çok etkilendi. Akademik çevrelerde bu durumu doğrulamakta ve siyasi hareketlere karşı alınan bu tavrın en büyüğünün merkez sola karşı alındığı kabul görmektedir. İdamların, tutuklamaların söz konusu olduğu bu dönemde ülkenin kurucu partisi olan CHP dahi feshedildi ve partililer siyasi anlamda yasaklı ilan edildi. Ülkedeki tek otorite MGK (Milli Güvenlik Konseyi) haline geldi. SODEP’de ilk günden itibaren bu durumdan olumsuz etkilendi. MGK, SODEP’in kuruluş aşamasında sürekli kurucu üyeleri veto ederek partinin kurulduğu ilk yıl katılmak istediği 1983 Milletvekili Seçimlerine katılmasını engelledi. Fakat bunun ardından SODEP bir şekilde kurucu listelerini MGK’nın onayından geçirmeyi başardı ve resmi olarak kuruldu. SODEP partileşme çalışmalarına başladığı ilk andan itibaren toplumun ezilen ve işçi kesimini temel alan politikalar yürüttü ve bu mirasını SHP’ye de bıraktı. Kısacası bu çalışmada merkez sol siyasetinde kısa süreliğine de olsa sosyal demokrasi anlayışı ile büyük öneme sahip olan SODEP ve sonrasında kendini feshederek aldığı yeni haliyle SHP’nin

faaliyetlerini sürdürmeye çalıştığı siyasi konjunktür ortaya konularak, partilerin kendi iç dinamiklerine, yaşadıkları olaylara, uyguladıkları politikalara ve kuruluşlarından kendilerine feshetmelerine kadar geçen sürede yaşadıklarına yer verilerek Türkiye’de sosyal demokrasi deneyimi bu doğrultuda aktarılmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla Türkiye’nin sosyal demokrasi deneyiminde SODEP kısa süre hayatta olmasına rağmen önemli bir yere sahiptir. Çalışmaya konu olan dönemde SODEP’in sosyal demokratik bir parti olarak yerel düzeyde uyguladığı politikalar ve uygulamayı hedeflediği politikalarla Batılı anlamda bir sosyal demokrasi hedeflediğini ve bu amaçla pek çok çalışmada bulunduğunu açıkça görürüz. Türkiye’de sosyal demokrasi merkez solun geleneğe bağlı kalması nedeniyle gerçek anlamda ele alınamadığı dönemde dahi SODEP bu gelenekten kopmaya çalışarak gerçek anlamda sosyal demokratik planlamalar yaparak kayda değer gelişmeler göstermiştir. Tüm bunlara bakarak SODEP’in, Türkiye’nin sosyal demokrasi deneyimine farklı anlayışlar katarak, parti içinde ve dışında gerçekleşen tüm engellemelere rağmen gerçek bir sosyal demokrasi anlayışını benimseyerek önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz.

Kaynakça

- Akalın, G. (1973). Ekonomi politik açısından sosyal demokrat hareketin değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/36822> Erişim Tarihi: 13.03.2022
- Akat, A. S. (1991). Sosyal Demokrasi Gündemi, Armoni Yayınları, İstanbul. <https://akat.bilgi.edu.tr/pdf/sdgundemi-2.pdf> Erişim Tarihi: 14.03.2022
- Alada, A. (1990). "Türk Belediyeciliği'ne Kronolojik Yaklaşım (1930-1990)", Türk Belediyeciliğinde 60 Yıl Sempozyumu, Uluslararası Sempozyum, Bildiriler, Tartışmalar, Ankara. s. 143.
- Alkurt, İ. (2018) Sosyaldemokrat Halkçı Parti (SHP) <https://ilkcanalkurt.wixsite.com/ilkcanalkurt/post/2018/07/08/sosyaldemokrat-halk%C3%A7%C4%B1-parti-shp> Erişim Tarihi: 14.03.2022
- Belhan, Ş. (2021). 1980 Askeri Darbesi Sonrasında İktidara Gelen Anavatan Partisi İcraatları Hakkında Bir Değerlendirme. Alınteri Sosyal Bilimler Dergisi, 5 (2), 111-123. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2054455> Erişim Tarihi: 17.03.2022
- Bezci, B. (2010). Siyasetleştirilmiş Toplum ya da Halksız Cumhuriyet: Sosyal Demokrasinin CHP Pratiği. Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi, (2), 38-53. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bilgisosyal/issue/29131/311598> Erişim Tarihi: 15.03.2022
- Bila, H. (1987). Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası, Milliyet Yayınları, İstanbul.
- Bora, T. (2007), "SODEP'i ve Eski-SHP'yi Rahmetle Anarken" Demokrasi Platformu, Güz, Sayı. 12.
- Çay, F. (2006), 1980'den Sonra Sosyal Demokrasinin Değişimi Ve Dönüşümü: Türkiye Örneği. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Düzenli, K. (2021). Halkçı Partinin Politik Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13(3), 59-74. <http://aksarayiibd.aksaray.edu.tr/en/download/article-file/1668627> Erişim Tarihi: 15.03.2022

Emiroğlu, A. (2016). "Cumhuriyet Dönemi Darbelerin Türk Demokrasi ve Çağdaşlaşmasına Etkileri Üzerine Bir İnceleme", Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı: 15.

Eren, S. S. (2019). Demokrasinin İki Farklı Yorumu: Liberal ve Sosyal Demokrasinin Kuramsal Temelleri Vol. 6. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/635868> Erişim Tarihi: 14.03.2022

Kömürcü D. (2010). Türkiye'de Sosyal Demokrasi Arayışı- SODEP ve SHP Deneyimleri. Agora Kitaplığı, İstanbul.

Kömürcü, D. (2009). Geçmişle Gelecek Arasında Bir Alternatif Arayışı SHP. Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:2 <http://dergi.neu.edu.tr/public/journals/7/yazardizini/komurcu-d-2009-ekim.pdf> Erişim Tarihi: 15.03.2022

Kömürcü, D. (2010) "Türkiye Merkez Solunda Farklı Bir Deneyim: SODEP", Tarabya Çalışmalar 20. Yıl Armağan Kitap (der. A.V. Turhan vd.), İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları, s. 247-270.

Özbudun, E. (1977). Siyasi Partiler, İkinci Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 409.

SHP Programı, (1993). SODEP Yayınları, Ankara.

SODEP Ekonomik Sorunlar Komisyonu, (1985). Karaca Matbaası, Ankara.

SODEP Yerel Yönetim Programı, (1984). Sanem Matbaacılık, Ankara.

Tanör, B. ve Boratav, K., Akşin, S. (2000). "Bugünkü Türkiye", Türkiye Tarihi 5, Bugünkü Türkiye 1980-1995. İstanbul: Cem Yayınevi.

Tuncer, E. (2011). Türkiye'de Sosyal Demokrasinin Gelişimi. s. 7.

<http://www.tesav.org.tr/wp-content/uploads/2018/02/30.-ortaninsolundandemokratiksolavesosyaldemokrasiye.pdf> Erişim Tarihi: 14.03.2022

Yıldırım, Y (2021). Sosyal Demokrasinin Yükselişi ve Düşüşü: Neoliberal Dönemde Sosyal Demokrasi Mümkün Mü? Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 9 (1), s. 175-198. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1319624> Erişim Tarihi: 14.03.2022

